

городской среде. Проанализированы социальные изменения, которые влияют на структуру досуга, соотношение понятий «досуг» и «рекреация», определена взаимозависимость структуры свободного времени и досугового пространства пространства городской среде.

Ключевые слова: деятельность, досуг, досуговое пространство, организация деятельности, рекреация, свободное время, студенческая молодежь.

SUMMARY

S. Pishun. Leisureing area of student's youth as a recreational resource in town's area.

The article is about leisure space as an essential part of students' rest and refreshment in the environment of the city. Analyzed social changes that affect the structure of leisure time; the correlation of the terms «leisure» and «recreation»; defined interdependence of the structure of free time and leisure space.

Key words: leisure activities, leisure space, organization, recreation, leisure, students.

УДК 37.018.1(09)

С. О. Томашевська-Прядун

Кіровоградський державний
педагогічний університет

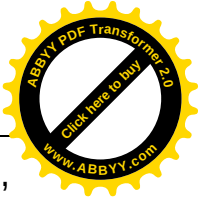
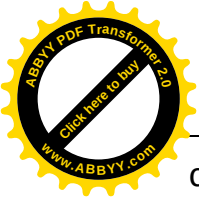
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СІМ'Ї XXI ст.

У статті розкрито особливості сучасної сім'ї як соціального інституту і виховного середовища. З'ясовано характерні риси сім'ї XXI ст., проаналізовано різні аспекти міжстатевих внутрішньосімейних відносин, висвітлено теоретичні і практичні результати виховного впливу сім'ї на підростаючі покоління, визначено умови, необхідні для забезпечення належного рівня її існування, розвитку і функціонування.

Ключові слова: сім'я, суспільство, середовище, криза, адаптація, вплив, стосунки, виховання, моральні цінності.

Постановка проблеми. Сім'я – необхідний компонент структури кожного суспільства. Вона виконує деякі вагомі соціальні функції і відіграє важливу роль у розвитку всієї нації. Саме сім'я є незамінним педагогічним середовищем життя і розвитку дитини, в якому відбувається виховання підростаючих поколінь, первинна соціалізація і становлення нової особистості. За тисячоліття свого існування виховний інститут сім'ї пройшов низку етапів перетворень і, дійшовши до наших днів, опинився у глибокій кризі. Значна кількість сімей просто не зуміли адаптуватися до умов перехідного періоду. Вони зазнали впливу численних політичних, економічних і соціальних потрясінь, що призвели до порушення нормального функціонування сім'ї і стали каталізатором процесу деградації сімейного способу життя. З погляду соціологів, ці факти вже втратили статус «регіональних» і поступово набувають масового значення, перетворюючись на спільну проблему всього людства.

Аналіз актуальних досліджень. Оскільки сім'я є не лише важливою соціально-економічною ланкою, а й первинним і визначальним навчально-виховним середовищем, то до вивчення проблем її розвитку на

сучасному етапі існування суспільства, крім соціологів, істориків, філософів, долучилися й педагоги.

Так, проблеми психолого-педагогічної сфери функціонування сучасної сім'ї та внутрішньосімейних відносин розглядали Г. Андреева, Н. Волкова, Л. Маценко. Соціально-психологічні особливості сучасних сімейних відносин і проблема самоідентифікації окремої людини як члена сім'ї висвітлені у працях Г. Кошонько, В. Целуйко, Л. Шнейдера та ін.

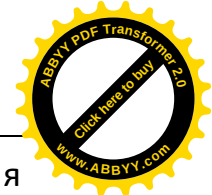
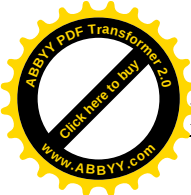
Багато дослідників (І. Гребенников, Е. Рудинеско, В. Ткачова) відзначають наявність кризи інституту сучасної сім'ї, розладу внутрішньосімейних відносин та намагаються окреслити перспективи їх подальшого розвитку.

Мета статті – установити і проаналізувати особливості розвитку інституту сучасної сім'ї, визначити умови, необхідні для забезпечення належного рівня її функціонування.

Виклад основного матеріалу. Сучасне суспільство у світовому масштабі належить до перехідного типу, з властивими йому незвичними духовними орієнтирами, суперечливими нормами й неоднозначними цінностями. Спостерігається криза старої ідеології, зміна колишніх орієнтирів під тиском значної кількості популяризованих культурно-ціннісних систем. Сім'я ж є дуже чутливою до згаданих процесів: легко зазначає їх впливу, відображає суть і в результаті формує іншу модель взаємовідносин і нові принципи виховання дітей. Так, сучасний етап розвитку західного суспільства приніс другу революцію у світовому сімейному житті, яка не лише докорінно змінила сімейні стосунки і власне сім'ю, але й узяла під сумнів саме її існування (уже започатковано процес трансформації із соціального інституту в малу соціальну групу) [7, 120]. Оскільки вона безпосередньо впливає на формування поглядів, установок, ціннісних орієнтацій дитини, то важливим і необхідним є врахування всіх характерних рис сучасної сім'ї. У психолого-педагогічній, філософській, соціологічній літературі визначено низку особливостей, які можна об'єднати в такі групи:

1. Соціально-економічні. Визначаються рівнем життя сім'ї (матеріальна забезпеченість, місце й умови проживання).

Сучасні сім'ї, прагнучи до самореалізації і самоствердження, відокремлюються від родини і намагаються улаштуватися окремо. З одного боку, молодята часто зазнають матеріальних, побутових і професійних труднощів, що впливають на існування сім'ї, стиль і рівень виховання дітей. З другого боку, самодостатні і фінансово забезпечені молоді сім'ї не завжди є еталоном під час взаємодії з дітьми, адже, прагнучи до накопичення багатств, вони зводять до мінімуму

внутрішньосімейне спілкування або ж несвідомо зводять його до рівня «ділових» відносин [3, 41].

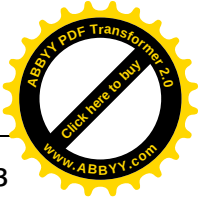
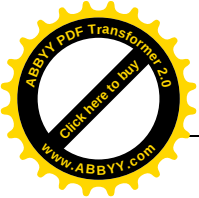
Економічна нестабільність і переорієнтація життєвих цінностей спричиняють зменшення чисельності сім'ї: збільшується кількість одиноких сімей, що також зумовлює певну відчуженість між дітьми, егоїзм; з'являються бездітні пари.

Слід також урахувати соціально-економічні особливості сільської і міської місцевостей, адже відмінності в культурі сімейного життя позначаються на розвитку дітей. Так, діти, які розвиваються в морально-етичній атмосфері села, активно залучаються до ведення домашнього господарства, що формує в них особливе ставлення до праці і специфічні погляди на життя. Село певною мірою стримує антисоціальні впливи, яких зазнають міські жителі. Але на противагу цьому в місті діти мають ширші можливості для розвитку всіх граней людської особистості [5, 26].

2. Соціально-психологічні. Формуються у процесі вибору партнера, шлюбно-сімейної адаптації, узгодження внутрішньосімейних ролей. На них впливають прагнення партнерів до особистісної автономії і самоствердження, наявність сімейних конфліктів і насильства, згуртованість родини.

Особливості соціально-економічного і культурного розвитку суспільства активно впливають на людську свідомість. Зазнаючи впливу цих чинників, чоловіки і жінки ставлять професійну самореалізацію і матеріальну забезпеченість на перше місце, применшуючи важливість родини і нащадків у своєму житті. Така позиція перетворилася на стійку психологічну установку останніх поколінь, що спричинило не лише зменшення кількості і чисельності сімей, а й значне підвищення шлюбного і дітородного віку. Таке відкладання шлюбу і часу народження дитини деформує традиційну модель сім'ї і суспільства, справляючи негативний вплив на життєвий цикл людини і всього соціуму. До того ж члени подружжя гостро переживають процес шлюбно-сімейної адаптації, зміну своїх соціальних ролей і багато сучасних сімей не проходять через цей етап [4]. Наслідком є не лише високий рівень розлучень, а й збільшення кількості неблагополучних сімей.

До соціально-психологічних особливостей належить і морально-ціннісна орієнтація. Зміна ціннісних поглядів батьків унаслідок важких соціально-економічних реалій призводить до зниження рівня моральності в їх нащадків. У результаті благородство і доброта поступаються місцем прагматичності, раціоналізму, прагненню до збагачення, спостерігається нівеляція змісту людського життя, аморальність і неконтрольованість підростаючих поколінь, зростання кількості малолітніх злочинців [2, 225].

3. Нестабільність сучасної сім'ї. Ця риса цілком пов'язана з економічною і психологічною, оскільки саме матеріальна забезпеченість і психологічні установки визначають стан подружнього життя, динаміку і причини розлучень, впливають на духовні цінності і життєві пріоритети всіх членів сім'ї.

На сучасному етапі суспільного розвитку люди не лише пізно вступають до шлюбу, але й швидко розлучаються. Багато з колишніх членів подружжя не наважуються вдруге брати на себе офіційні обов'язки. Результат: поява великої кількості громадянських шлюбів, неповних сімей, самотніх людей. Діти, які з'являються в результаті таких стосунків, переживають психологічний дискомфорт, легше зазнають негативного впливу соціального оточення і маніпулювання свідомістю, що руйнують систему їх життєвих пріоритетів і моральних цінностей.

На рівень стабільності впливають і зміни в гендерній сфері, зокрема демократизація гендерних відносин у всіх сферах життя, у тому числі приватній. Чітко простежується метаморфоза соціальних і культурних моделей поведінки чоловіка і дружини, особливо у молодих сім'ях. Змінюється ставлення до ролі та місця жінки у суспільстві та родині (навіть у вкорінених традиційних культурах), руйнуються усталені уявлення про класичний розподіл ролей між чоловіком і жінкою, їх діапазон стає більш універсальним та надстатевим [6].

4. Указані вище риси у своїй сукупності породжують кризу сімейного виховання, що також є характерною особливістю сучасного суспільства. Ця проблема складається з таких позицій: зниження загального рівня сімейного виховання, зміна орієнтацій і критеріїв виховання, використання недоцільних форм і методів виховного впливу, послаблення духовних зв'язків між членами сім'ї, невизначеність статусу і місця дитини.

Зрозуміло, що стиль і рівень виховання дітей передусім залежить від рівня освіти і культури батьків. Але висока трудова зайнятість і загальна дезінтеграція сім'ї знівелює таку залежність [1]. Разом з тим посилення деструктивного впливу інформаційного простору і соціального оточення спричиняють те, що навіть в освічених та інтелектуальних батьків виростають конфліктні, аморальні й асоціально-зорієнтовані діти.

Проблема сучасного сімейного виховання полягає і у прагненні старших членів родини до рольової або особистісної позиції у взаєминах з молодшими. Не розуміючи методів формування гуманних відносин з дітьми чи навмисно відхиляючи їх, батьки обмежують спілкування суто побутовою сферою і сприяють відчуженню дітей. За таких умов останні не можуть нормально розвиватися: вони або потерпають від надмірного тиску з боку

дорослих і психологічно закриваються, або ж не визнають авторитету батьків і морально дезорієнтуються. Тому під час побудови внутрішньосімейних відносин і визначення стилю, напрямів і критеріїв виховання молодших поколінь батьки повинні домагатися рівноваги між милосердям і справедливістю, ніжністю і вимогливістю, любов'ю і суворістю та формувати сприятливе середовище для здорового родинного життя [2, 225].

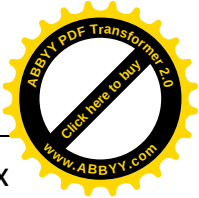
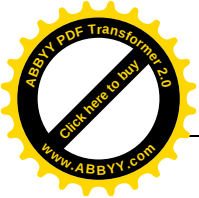
Підсумовуючи, можна відзначити, що на сучасному етапі суспільного розвитку сім'я переживає: втрату свого економічного значення; психологічну ізоляцію від решти соціуму; високу нестабільність стосунків і зниження престижу шлюбно-сімейних відносин; морально-ціннісну дезорієнтацію як наслідок зниження ролі духовних цінностей (у результаті лібералізації статевої моралі основою шлюбу поступово стає суто інтимна сфера, обов'язок поступається місцем індивідуалістичним цінностям, вартостям самореалізації і самоствердження, прагматизму і раціоналізму у сфері внутрішньосімейних відносин і спрямованості виховного процесу). Тобто для неї характерними є деякі показники нестабільного суспільства [9, 67].

Ураховуючи всі зазначені особливості сучасної сім'ї, можна стверджувати, що для забезпечення належного рівня її існування, функціонування і стабільного розвитку необхідно:

1. Забезпечити створення належних житлових умов та встановлення мінімального рівня оплати праці відповідно до соціально й економічно обумовлених потреб представників суспільства.

2. Утвердження високого соціального статусу сім'ї (пропаганда на загальнодержавному і місцевому рівнях узаконених шлюбів і дітонародження, поширення досвіду організації сімейного життя, упровадження сучасних форм підготовки молоді до створення шлюбу та сім'ї, збагачення й укорінення шлюбно-сімейних традицій, підвищення статусу материнства і батьківства в суспільстві, розвиток соціального сервісу у сфері обслуговування сімей з дітьми, чітке відображення всіх цих процесів у державній сімейній політиці) [8, 2].

3. Активне сприяння батькам в організації виховного процесу вдома і реалізації його цілей (підвищення рівня педагогічних знань батьків, забезпечення методичної підтримки з боку державних та громадських установ, популяризація педагогічно-сімейних форм взаємодії в навчально-виховних, посилення уваги з боку державних та громадських організацій до сімей з групи ризику, сприяння налагодженню сприятливого психологічного клімату в родині, що потребують підтримки спеціалістів, постійне вдосконалення відповідної галузі законодавства) [10, 477].

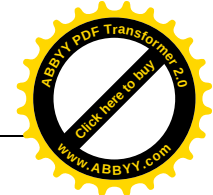
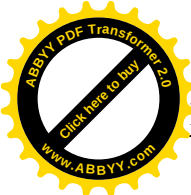

Висновки. Було встановлено, що сім'я як одна з найстаріших біосоціальних спільнот, фундамент і невід'ємна ланка кожного суспільства нині зазнає значних і невідворотних змін. Вони відзначаються глобальним характером і пов'язані з аналогічними процесами на загальносуспільному рівні: зміною традиційних цінностей і форм сімейного життя, шлюбу, суспільної моралі і свідомості, ставлення до власне інституту сім'ї, подружніх обов'язків і родинних цінностей, підростаючих поколінь та ін.

Сім'я ХХІ ст. переживає процес загальної трансформації у сфері міжстатевих відносин, взаємин батьків і дітей. Тому нині вона потребує посиленої уваги, підтримки і сприяння з боку держави у виконанні соціальних функцій, вихованні дітей, поліпшенні матеріальних умов і забезпеченні психологічного комфорту. Варто пам'ятати, що від спрямованості і потужності виховного впливу батьків на дітей залежить те, яким буде суспільство майбутнього, адже саме в родинному колі закладаються ті моральні основи, які сприяють розвитку окремої особистості і всієї нації. З огляду на ці обставини, провідну роль у дослідженні загального стану сучасної сім'ї, визначенні властивих їй рис і встановленні їх витоків якраз відіграють психолого-педагогічні науки. Спираючись на дослідження із соціології, філософії, історії та етнології, вони мають віднайти шляхи розв'язання характерних проблем перехідного періоду і допомогти сім'ї, як соціальному інституту, адаптуватися до умов сучасного світу, не втрачаючи свого ціннісно-орієнтаційного і виховного впливу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Т. В. Семейная психология / Т. В. Андреева. – СПб. : Речь, 2004. – 224 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : посіб. / Н. П. Волкова. – К. : Академія, 2001. – 575 с.
3. Гребенников И. В. Основы семейной жизни / И. В. Гребенников. – М. : Просвещение, 1991. – 158 с.
4. Кошонько Г. Соціально-психологічні особливості сучасної сім'ї [Електронний ресурс] / Г. Кошонько. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvu/Ped/2009/www16/Koshonko.pdf>.
5. Маценко Л. М. Педагогіка сімейного виховання : навч. посіб. / Л. М. Маценко. – 2-ге вид., допов., переробл. – К. : НАККіМ, 2011. – 293 с.
6. Політична система та інститути громадянського суспільства в сучасній Україні : навч. посіб. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uchebnik-besplatno.com/uchebnik-teoriya-politiki/simya-konteksti-rozbudovi.html>.
7. Рудинеско Е. Розладнана сім'я / Е. Рудинеско / пер. Є. Марічева. – К. : Ніка-Центр, 2004. – С. 120.
8. Ткачєва В. А. Проблеми і перспективи розвитку сучасної української сім'ї [Електронний ресурс] / В. А. Ткачєва. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/14.NTP_2007/Philosophia/21650.doc.html.
9. Целуйко В. М. Психологические проблемы современной семьи / В. М. Целуйко. – Екатеринбург : У-Фактория, 2007. – 496 с.
10. Шнейдер Л. Б. Психология семейных отношений : Курс лекций / Л. Б. Шнейдер. – М. : ЭКСМО, 2000. – 512 с.

РЕЗЮМЕ

С. А. Томашевская-Прядун. Особенности развития семьи XXI века.

В статье раскрыты особенности современной семьи как социального института и воспитательной среды. Выявлены характерные черты семьи XXI века, проанализированы различные аспекты межполовых внутрисемейных отношений, освещены теоретические и практические результаты воспитательного влияния семьи на подрастающие поколения, определены условия, необходимые для обеспечения надлежащего уровня ее существования, развития и функционирования.

Ключевые слова: семья, общество, среда, кризис, адаптация, влияние, отношения, воспитание, нравственные ценности.

SUMMARY

S. Tomashevskaya-Pryadun. Peculiarities of the family's development in the XXI century.

The article reveals features of a modern family as a social institution and an up-bringing environment. The author clarifies the characteristics of the family in the XXI century, analyzes different aspects of intra interpersonal relationships, discovers theoretical and practical results of the up-bringing family's influence on younger generation, defines the necessary conditions to ensure the proper level of its existence, development, functioning.

Key words: family, society, environment, crisis, adaptation, influence, relationships, up-bringing, moral values.

УДК 37.013.42

А. В. Чернякова

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ЦЕНТР СОЦІАЛЬНИХ ІНІЦІАТИВ І ВОЛОНТЕРСТВА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

У статті розглядається зміст організації волонтерської роботи в умовах вищого навчального закладу. Обґрунтовані організаційно-змістові засади діяльності Центру соціальних ініціатив і волонтерства як інноваційного засобу соціальної самореалізації майбутніх соціальних педагогів. Охарактеризовано позитивний досвід роботи такого центру на базі Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Ключові слова: волонтерство, Центр соціальних ініціатив і волонтерства, студентська громада, вищий навчальний заклад, соціальна активність, соціальна самореалізація.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні розроблена Концепція розвитку національної інноваційної системи, затверджена в 2009 році Кабінетом Міністрів України, яка передбачає сукупність законодавчих, структурних і функціональних інституцій, що задіяні у процесі створення та застосування наукових знань і технологій та визначають правові, організаційні та соціальні умови для інноваційного процесу. Однією з найважливіших підсистем національної інноваційної системи є підсистема вищої освіти, зокрема педагогічної, головним призначенням якої є формування конкурентоспроможного, висококваліфікованого фахівця.

Важливим завданням розвитку цієї підсистеми має бути створення інноваційних структур в її системі. Однією з таких інноваційних структур з